

le mohou pouze induktivně usuzovat z vnějších projevů (jež jsou jen jejich symptomy), zatímco jejich nositel je „poznává bezprostředně“: tj. poznává je tak, že se v soudech o nich nemůže mýlit, nebo je alespoň v soudech o vlastních mentálních stavech výjimečnou autoritou. Wittgensteinovy úvahy dokazovaly, že nemá smysl mluvit o takovém bezprostředním poznání, protože pojem poznání je svázán s pojmem chyby tak, že poznání bez možnosti omylu není poznáním. Upozorňovaly především na skutečnost, že náš vztah k vlastním mentálním stavům je primárně podstatně jiný než vztah poznávání. Argument se využíval v diskusi s tzv. tradiční filosofií myslí, obecně spojovanou s kartezianismem (např. logický empirismus, fenomenologie), proti odvozování poznání okolního světa z údajně jistého poznání vlastních mentálních stavů.

Necháme-li stranou detaily historického wittgensteinovského bádání, můžeme říci, že za jádro výše načrtnutých úvah, pro něž se vžil název „argument proti soukromému jazyku“, se pokládá oddíl 258 *Filosofických zkoumání*:

Představme si tento případ. Chci si vést deník o návratech jistého počítka. Asociuji jej proto se znakem ‚E‘ a do kalendáře ke každému dni, kdy jsem ten počíteč měl, napíši tento znak. – Především bych poznamenal, že definice toho znaku se nedá vyslovit. – Mohu si však sám podat jakousi definici ukázáním! – Jak? Copak na ten počíteč mohu ukázat? – V běžném smyslu nikoli. Ale jak ten znak vyslovuji nebo píši, soustředím svou pozornost na onen počíteč – jakoby na něj uvnitř ukáži. – Ale k čemu ta ceremonie? Vždyť to vypadá jen jako ceremonie! Definice přece slouží k tomu, aby se stanovil význam znaku. – A k tomu přece dochází právě tím soustředěním pozornosti; protože tak si vštípím spojitost znaku s počítkem. – „Vštípím si ji“ přece může znamenat jediné: tento pochod způsobí, že si na tu spojitost v budoucnu

vzpomenou *správně*. V našem případě však žádné kritérium správnosti nemám. Chtělo by se říci: správné je to, co se mi pokaždé bude zdát správné. A to znamená jen tolik, že zde o správnosti nemůže být řeč.

Probírá se zde otázka možnosti jazyka, význam jehož výrazů by se vázal na počítky mluvčího, pokud bychom je chápali jako předměty, které tento mluvčí poznává: měl by to být jazyk určený k řeči o těchto počítkách a význam jeho výrazů by spočíval v tom, že by označovaly počítky mluvčího, který by si je musel nejprve pojmenovat. Musí si vybrat výraz a spojit jej s některým počítkem. Argument proti soukromému jazyku však stojí na vyloučení každé možnosti provést tuto jednoduchou věc. Důvod je prostý: žádný postup zavádění významu pro nějaký výraz nenabízí tomu, kdo by se pokoušel takový jazyk používat, způsob, jak rozlišit cosi, co je pro naše zacházení s pojmy základní a co všichni důvěrně známe: není zde jak rozlišit případ, kdy jsem svůj termín aplikoval správně, od případu, kdy se jen domnívám, že se mi to podařilo. Rozhodne-li se tedy experimentátor se soukromým jazykem používat výraz E právě pro tento a ne jiný počíteč, pak celá záruka, že se neplete v některém z dalších použití svého nově zavedeného výrazu, spočívá pouze a výhradně v jeho *pocitu*, že se neplete: v pocitu, že si vzpomíná, že počíteč, pro který vybral jméno E, je právě ten, pro který chce toto jméno nyní použít. Zárukou pro to, že počíteč, který pojmenoval E, je stejný jako počíteč, kterému by nyní rád říkal E, je jenom jeho pocit, že oba počítky jsou stejné. Wittgenstein ho přirovnává k člověku, který si kupuje několik výtisků týchž novin, aby se ujistil, že se v nich píše pravda (*Zkoumání*, § 265). Ostatně, tato potíž by uživatele soukromého jazyka čekala už u samotného poj-